HE 41/2023 vp
Ilmastoasiantuntija Hanna Aho
Suomen luonnonsuojeluliitto ry
Valtiovarainvaliokunnan työ- ja elinkeinojaosto 8.11.2023

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Teema: Pl 32.20 Uudistuminen ja vähähiilisyys, energiaan ja ilmastotavoitteisiin liittyvät asiat

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa seuraavaa:

- Suomi ei ole hiilineutraaliuspolulla ja vuonna 2022 nettopäästömme palasivat vuoden 1990 tasolle.
- Valtioneuvoston on tarpeen tehdä ilmastolain mukainen päätös lisätoimista.
- Valtion talousarvio on ristiriitainen ilmastotavoitteiden edistämisen näkökulmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön toimialalla on sekä ilmastotavoitteita tukevia että niiden saavuttamista vaikeuttavia esityksiä. Olemassaoleviin toimiin, kuten julkiseen jakeluinfraan ja energianeuvontaan, esitetään leikkauksia, jotka kasvattavat päästövähennyskuilua.
- EU-rahoituksella paikataan rahoitusvajetta joltain osin.
- TEMin hallinnonalalla on yhä tukia, joissa on ympäristölle haitallisia elementtejä (erityiseti sähköistämistuki, energiatuki ja tuotantotuki uusiutuvalle energialle). Näitä tulee karsia tukia uudelleenkohdentamalla.

Vaikutukset hiilineutraalisuuden edistämiseen

Suomi ei ole hiilineutraaliuspolulla ja viime vuonna nettopäästömme olivat vuoden 1990 tasolla. Uusin ilmastovuosikertomus 2023 tuo selkeästi esiin tarpeen lisätoimille, jotta Suomen ilmastotavoitteet voidaan saavuttaa:

> *"Ilman merkittäviä lisätoimia maankäyttösektorilla on todennäköistä, ettei Suomi saavuta EU:n LULUCF-asetuksen mukaisia velvoitteita ilman päästöyksiköiden ostoja muista jäsenmaista. Myös kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen edellyttää lisätoimia maankäyttösektorilla sekä muilla sektoreilla."*

TEMin hallinnonalalle esitetyt muutokset joiltain osin tukevat pitkänaikavälin ilmastotavoitteita, mutta toisaalta jarruttavat lyhyen aikavälin toimia hallinnonalalla, liikenteessä sekä maankäyttösektorilla.

Kipupisteet

32.20.20. Energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käytön edistäminen

Leikkaus on 1 miljoonaa euroa suhteessa vuoden 2023 talousarvioon. Pääosa rahoitukseta on mennyt energianeuvontaan. Tämä vaikeuttaa ilmastoviisaiden päätösten tekemistä. Oikeudenmukaisuuden takaamiseksi riittävä tietopohja ja tutkimukseen perustuva tieto on välttämätöntä. **Liiton mielestä tuki tulee palauttaa vähintään vuoden 2023 tasolle.**

32.20.41 Energiatuki

Energiatuen myöntövaltuus puolitetaan 2024 alkaen - tosin REPowerEU-rahoitus lieventää vaikutusta vielä ainakin 2024 talousarviossa. Tämä on huolestuttavaa, sillä erityisesti korkojen nousun aikana tällä voi olla vaikutusta investointeihin.

Energiatuen vaikuttavuuden arvioinnin (2023) perusteella energiatuki on mahdollistanut uusiutuvan energian tuotannon ja energiatehokkuuden investointeja, jotka eivät olisi muuten toteutuneet samanlaisina. Kyselyn perusteella 80 % rahoituksen saajista ei olisi toteuttanut hanketta lainkaan tai olisi toteuttanut sen merkittävästi erilaisena, jos tuki olisi ollut 20 % pienempi.

Suomen ympäristökeskus (2023) arvioi, että energiatuki edistää ilmastonmuutoksen hillintää. Tämä vaikutus on todennäköisesti suurempi kuin negatiiviset ympäristövaikutukset.

Kuitenkin, energiatukea voi saada myös liikenteen biopolttoaineiden käytön lisäämiseen. Tämä voi lisätä globaalia metsäkatoa, sillä merkittävä osa liikenteen nestemäisistä biopolttoainiesta tuotetaan palmuöljynrasvahappotisleestä.

Samalla kun pääministeri Orpon hallitus satsaa valtion talousarviossa hiilidioksidin talteenottoon, se jatkaa politiikkaa, joka vapauttaa maankäyttösektorin hiilivarastoja ilmakehään. Tämä ei ole kustannustehokasta ilmastopolitiikkaa. Ilmastotieteen valossa päästöjen vähentäminen on ensisijaista poistoihin nähden. Tekniset poistot ovat todennäköisesti tarpeen tulevaisuudessa. Euroopan ympäristöakatemia on kuitenkin korostanut, että on epävarmaa, saavutetaanko BECCSin avulla lisäpoistoja tai saavutetaanko niitä Pariisin ilmastosopimuksen tavoitteiden kannalta olennaisella aikajänteellä (EASAC 2022). Teknisten nielujen käyttöönotto ei poista tarvetta muuttaa nykyistä metsäpolitiikkaa ja vahvistaa ilmastotoimia maankäyttösektorilla. Kuitenkin valtion talousarviossa leikataan samaan aikaan maankäyttösektorin ilmastotoimista. Teollisuuden biopohjaiset päästöt ovat yli 20 MtCO2 vuodessa, eli kyseessä on merkittävä ilmastoa kuumentava päästölähde. On riski, että BECCSin hyödyntäminen lukkiuttaa hakkuut kestämättömälle tasolle, mikäli valtioneuvoston toimettomuus korjata maankäyttösektorin nieluja jatkuu. Liiton mielestä satsauksia tulee tehdä tasapainoisesti myös lyhyellä aikavälillä vaikuttaviin maankäyttösektorin ilmastotoimiin, jossa tarve lisätoimille on ilmastovuosikertomuksen valossa akuutti. Toimien valinnassa tulee varmistaa, ettei niistä aiheudu haittaa luonnolle tai vesistöille.

Liitto muistuttaa, että pääluokan rahoitusta tulee peilata puupolttoaineiden ja turpeen verotukiin, jotka vääristävät kilpailua ja vaikeuttavat polttoon perustumattomien energiantuotantomuotojen läpilyöntiä. Suomen hiilinieluvaje maankäyttösektorilla on osittain seurausta puupolttoaineiden käytöstä.

32.20.43. Energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämistuki

Ehdotus 150 miljoonan euron rahoituksesta energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämistukeen on ongelmallinen ympäristölle. Tuesta vain puolet osoitetaan teollisuuden kehittämistoimiin, jolla ne edistävät toimintansa muuttumista hiilineutraalimmaksi. **Luonnonsuojeluliiton mielestä koko tukisumma tulisi käyttää ilmastoinvestointeihin, jotka edistävät päästöjen vähentämistä, prosessien sähköistämistä, energiatehokkuutta tai uusiutuvan energian lisäämistä, poislukien puun energiankäyttö** (lue lisää aiemmasta lausunnostamme).

Sähköistämistuki korvaa vuonna 2021 päättyneen kompensaatiotuen, jota maksettiin enimmillään 106 miljoonan euroa vuonna 2021. Vielä vuonna 2021 kompensaatiotuki oli 37,9 miljoonaa euroa. Toisin sanoen teollisuuden saaman vastikkeettoman tuen määrä on noussut viime vuosina riippumatta tuen nimestä. Puolet sähköistämistuesta tukee sähkön korkeaa kulutusta teollisuudessa. Suurin edunsaaja on metsäteollisuus.

Syken tekemässä selvityksessä ympäristölle haitallisista tuista (2023) sähköistämistuen arvioidaan olevan lievä parannus päästökaupan epäsuorien kustannusten kompensaatiotukeen, mutta ehtoja hiilineutraalisuuden edistämiseksi tulisi tiukentaa. Kokonaisuudessaan sähköistämistuki arvioidaan potentiaalisesti ympäristölle haitalliseksi tueksi. Ongelmakohdaksi nostetaan esimerkiksi vaikutukset puun energiakäyttöön.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen lausunnossa todetaan, että tuen määrä perustuu oletukseen, että päästökustannukset siirtyisivät täysimääräisesti sähkön hintaan (Laukkanen 2022). Oletusta ei kuitenkaan perustella eikä aiheeseen liittyvää tutkimusta ole hyödynnetty. Onkin huomattava, että Suomessa sähkö on verrattain halpaa ja jopa negatiivisten tuntien määrä lisääntyy, kun tuuli- ja aurinkovoiman määrä järjestelmässä lisääntyy.

32.20.47. Julkisen liikennesähkön ja -kaasun lataus- ja tankkausinfrastruktuurin edistäminen

Momentille ei myönnetä määrärahaa. Valtuus tehdä uusia rahoituspäätöksiä vuonna 2024 on 10 miljoonaa euroa.

Tuki julkisten latauspisteiden rakentamiseen on osa Fossiilittoman liikenteen tiekarttaa, jonka valmisteluun myös Luonnonsuojeluliitto osallistui. Tiekartassa arvioidaan, että

“Jotta ihmiset ja yritykset ympäri Suomen voivat tulevina vuosikymmeninä siirtyä pois fossiilisesta bensiinistä ja dieselistä muihin käyttövoimiin liikenteessä, tarvitaan koko maan kattava sähköautojen julkinen latausverkko sekä kaasuautojen tankkausinfra. Nämä ovat ehdoton edellytys oikeudenmukaiselle siirtymälle ilmaston kannalta parempiin ratkaisuihin liikenteessä. Koska vaihtoehtoisilla käyttövoimilla kulkevien autojen määrät ovat Suomessa vielä melko pieniä, jakeluinfran rakentaminen ei välttämättä ole vielä kannattavaa liiketoimintaa. Siksi alkuun tarvitaan valtion jakeluinfratukea.”

Tiekartassa sähköautojen latausinfran tukemiseen varataan 8,5 M€/vuosi eli yhteensä 34 M€ vuosille 2022-2025. Tuen mitoituksen pohjana on käytetty noin 120 000 täyssähköauton määrää vuoteen 2025 mennessä. Kaasuautojen tankkausasemien tukemiseen varataan 5 M€/vuosi eli yhteensä 20 M€ vuosille 2022-2025.

Tuoreemman tieliikenteen jakeluinfraohjelmankin (2023) perusteella julkisen jakeluinfran tukiin tarvitaan

arviolta noin 20,1 milj. €/vuosi eli yhteensä noin 80,5 milj. € vuosina 2024-2027. Näin ollen määräraha on selvästi riittämätön. **Liiton mielestä tuki tulee nostaa 20,1 miljoonaan.**

Kokonaisuudessaan nyt ehdotetut leikkaukset julkisen jakeluinfran tukeen, ympäristöministeriön alaiseen avustukseen asuinrakennusten ja työpaikkojen sähkoisen liikenteen infrastruktuuriin (35.20.52. ja 35.20.53.) ja liikenne- ja viestintäministeriön budjetissa oleviin heikennyksiin kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen houkuttelevuudessa sekä liikennepolttoaineiden veronkevennykset vaikeuttavat liikenteen päästövähennyskehitystä.

Luonnonsuojeluliitto muistuttaa, että vuoden 2023 ilmastovuosikertomuksen arvion mukaan liikenteen päästöjen vähentyminen on hidastunut huomattavasti ja yllämainittu leikkaus vaikeuttaa tavoitteiden saavuttamista entisestään.

32.20.48. Uusiutuvan energian tuotantotuki

Uusiutuvan energian tuotantotukea ohjattaisiin puupolttoainesähkön tuotantoon, vaikka puun polttaminen ei ole tutkimuksen valossa hiilineutraalia, vaan voi haitata ilmastoa ja luontoa. Vuonna 2024 puupolttoainevoimaloille arvioidaan suuntautuvan 135 000 euroa ja biokaasu- ja puupolttoainesähkölle 3,4 miljoonaa euroa, mikä vastaa arviota vuodelle 2023.

Kokonaisuudessaan tuen määrä on yli kaksikertaistumassa, mikä johtuu ensisijaisesti tuulivoimasta.

32.20.88. Pääomasijoitus Ilmastorahasto Oy:lle

Momentti ja sen määräraha ehdotetaan poistettavaksi. Luonnonsuojeluliitto pitää tätä valitettavana, sillä ilmastorahasto oli juuri saatu toimimaan.

Lisätietoja
Hanna Aho, ilmastoasiantuntija, hanna.aho@sll.fi, p. 040 628 9495: